

naroda. Takođe se mogu naći brojni podaci o destruktivnom ponašanju Vermahta i SS trupa i prema nemačkom stanovništvu, tzv. defetistima. Pored toga što selektivno tumači izvore, Goldhagen odveć malo koristi već postojeća istraživanja. Da je koristio više izvora, slika bi bila složenija. Tako uopšte nema poređenja nemačkih i nenemačkih zločinaca. U okupiranim zemljama udeo kvislinga bio je veliki (npr. bilo bi zanimljivo poređenje sa francuskom, hrvatskom i mađarskom policijom). Veliki broj logora u SSSR-u funkcionisao je bez nemačkog personala uz minimalni nemački nadzor. Naravno, to ne skida odgovornost sa Nemaca jer je njihova ratna ekspanzija bila krajnji uzrok zločina, ali je ova okolnost važna za razumevanje motiva pojedinaca i uzroka zločina. Kritika Birnove je zanimljiva, jer se u istoriografiji retko može sresti kontrola korišćenja arhivskih izvora. Obično se tu nekritički veruje istraživačevom izboru i tumačenju građe. Birn dodaje da je Goldhagen selektivno koristio i sekundarnu literaturu (naročito u uvodu). Nemačku istoriju tumači kao beskonačnu borbu Jevreja i Nemaca, a nacistička faza po njemu je ispunjenje svrhe nemačke istorije. Verbalizam i ponavljanje su stilska odlika knjige. Pisac ne poredi ispitivane policijske bataljone sa drugim jedinicama – pa slobodno zaključuje da je sastav proučavanog bataljona odgovarao strukturi nemačkog društva. Odveć lako uopštava. Široko pripovedanje, "klinički pristup", kako ga Goldhagen zove, zatim opširno prikazivanje grozota – sve to ide na uštrb teorije. Goldhagen meša zadatke naučnika i svedoka (o poslednjem ima opširnog materijala u memoarima žrtava).

Njujorski sociolog N. Finkelštajn razlikuje dve vrste radova o holokaustu: istraživačke radove koji su istorični i multikauzalni (uvazavaju složenu uzročnost), i holokaust literaturu, neistoričnu i monokauzalnu (Finkelstein 1997). Finkelštajnovoj kritici daje težinu okolnost što je i sam Jevrejin, koji je otvoreno skrenuo pažnju na apologetsku dimenziju cionističke rasprave, a to je ona koja posmatra nacistički genocid kao vrhunac hiljadugodišnjeg progona Jevreja. Pri tome se u kritici cionizma poziva na jevrejskog naučnika D. Bankira.

Dok je Birn proveravala Goldhagena na arhivskoj građi, Finkelštajn je nastojao da ga opovrgne navodeći drugačije nalaze iz sekundarne literature (Kater, Kershaw, Reichmann Bankier, Gordon, Pulzer etc). Po Goldhagenu, Hitlerov režim imao je podređenu ulogu u istrebljivanju Jevreja, jer je od ranije postojao istrebljivački antisemitizam. On poriče da su Jevreji u bilo kom obliku odgovorni za antisemitizam, antisemitizam je "nezavisan od jevrejske prirode i aktivnosti". Finkelštajn upravo to spori. Tvrdi da nemački antisemitizam nije bio dovoljan uslov za nacistički genocid nad Jevrejima. Istrebljivački antisemitizam služi Goldhagenu kao *deus ex machina* i opasno ga približava tezi da je skoro svaki Nemač latentni Hitler. Finkelštajn čak sumnja da je holokaust događaj sui generis, neuporediv, jedinstven. Tvrdi da je sličnih stvari bilo i na američkom jugu. Dalje (slično Nortu i Doveu), tvrdi da početkom tridesetih godina antisemitizam nije zahvatio radničku klasu (Goldhagen pak izričito tvrdi da nije zahvatio samo uži krug njenog vođstva i inteligencije). Tu Finkelštajn navodi Palcera (Pulzer) i Volkova (Volkov) koji su pokazali da antisemitizam nije bio duboko ukorenjen i raširen u Nemačkoj jer je razvijeni radnički pokret bio protiv antisemitizma. Štaviše, po jednom cionističkom dokumentu "jevrejska samokritičnost raširena među nemačkom cionističkom inteligencijom bila je vrlo slična nemačkom antisemitizmu". Sporna je i tvrdnja da je Hitler uvek otvoreno ispoljavao antisemitizam Po J. Kershavu (Kershaw), antisemitizam nije nikada zauzimao centralno mesto u Hitlerovim govorima. Zato Finkelštajn ocenjuje kao monokauzalnu ključnu Goldhagenovu tvrdnju da fašistički režim nije izmenio odnos Nemaca prema Jevrejima. Goldhagen potcenjuje strah od represije fašističkog režima